

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARINING TURLARI

*Turan International University Gumanitar
Fanlar va pedagogika fakulteti Maktabgacha ta'lim yo'nalishi
SMT-22-CU guruh 4-kurs talabasi
Dehqanova Muhabbat Umarjanovna*

Annotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarining turlari, ularning tashkiliy-huquqiy asoslari, faoliyat yo'nalishlari hamda ta'lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etilgan. Davlat va nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari, ixtisoslashtirilgan hamda muqobil ta'lim shakllarining o'ziga xos xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tizimini takomillashtirishda turli tashkilotlarning o'rni asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, ta'lim tashkilotlari, davlat maktabgacha ta'lim tashkiloti, nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti, ixtisoslashtirilgan ta'lim.

Abstract

This scientific article analyzes the types of preschool educational institutions, their organizational and legal foundations, and their role in the educational process. State and non-state preschools, specialized institutions, and alternative forms of preschool education are examined from a theoretical perspective.

Keywords: preschool education, educational institutions, state preschool institutions, non-state preschool institutions, specialized education.

Kirish

O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilib, uni amalga oshirishni ko'zlovchi "Yo'l xaritasi"da 2019—2024 va 2025—2030-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini

rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari belgilandi. Konsepsiya o'rta va uzoq muddatli istiqbol uchun maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish maqsadlari, vazifalari, ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab berdi.

Maktabgacha ta'lim tizimi uzluksiz ta'limning birlamchi, eng asosiy bo'g'ini hisoblanadi. Mutaxassis va pedagoglarning ilmiy xulosalariga ko'ra, inson o'z umri davomida oladigan barcha axborot va ma'lumotning 70 foizini 5 yoshgacha bo'lgan davrda oladi.

Maktabgacha ta'lim bosqichida bolaning shaxs sifatida shakllanishi, uning intellektual, jismoniy, ijtimoiy va ma'naviy rivoji uchun zarur asoslar yaratiladi. Shu bois maktabgacha ta'lim tashkilotlarining samarali faoliyat yuritishi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri sanaladi. Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarining turlari ilmiy asosda o'rganiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlari quyidagi turlar bo'yicha tashkil etiladi:

- ❖ umumiy turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti;
- ❖ ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkiloti;
- ❖ inklyuziv guruhlariga ega maktabgacha ta'lim tashkiloti;
- ❖ qo'shma turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti.

Umumiy turdagi maktabgacha ta'lim tashkilotining umumiy rivojlantirish yo'nalishidagi guruhlarida maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi amalga oshirilishi ta'minlanadi. 3 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar uchun

Ko'p tarmoqli ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotida rivojlanishida jismoniy yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar uchun maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi amalga oshirilishi ta'minlanadi.

Inklyuziv guruhlariga ega maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning alohida ta'lim olish ehtiyojlari va individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda, ularni sog'lom muhitga uyg'unlashtirish orqali ta'lim va tarbiya olishi uchun teng imkoniyatlar ta'minlanadi.

Qo'shma turdagi maktabgacha ta'lim tashkilotida rivojlanishida jismoniy yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarning va rivojlanishida nuqsonlari bo'lmagan bolalarning bitta tashkilotda alohida guruhlarda, shuningdek inklyuziv guruhlarda birgalikda o'qishini hamda tarbiyalanishini tashkil etishga qaratilgan maktabgacha ta'lim va tarbiyaning davlat ta'lim dasturi amalga oshirilishi ta'minlanadi.

Guruhlar yoshga doir toifalar bo'yicha

- ❖ kichik (3 yoshdan 4 yoshgacha),
- ❖ o'rta (4 yoshdan 5 yoshgacha),
- ❖ katta (5 yoshdan 6 yoshgacha)
- ❖ maktabga tayyorlov guruhiga (6 yoshdan 7 yoshgacha) bo'linadi.

Bolalar bog'chalarida o'quv yili 2 sentyabrdan 31 maygacha davom etadi, 1 iyundan 31 avgustgacha esa yozgi sog'lomlashtirish davri hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarining ish rejimi quyidagicha belgilanishi mumkin:

- ❖ ularda bolalar qisqa vaqt bo'ladigan (bir kunda 3–4 soat),
- ❖ to'liq kun (bir kunda 9, 10, 5 va 12 soat)
- ❖ kechayu kunduz bo'ladigan rejimlar.

Bo'lish vaqtiga qarab bolalarning uxlashi, uyg'oq payti va ovqatlanish rejimi tashkil etiladi.

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari

Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari davlat tomonidan tashkil etilib, moliyalashtiriladi hamda tegishli normativ-huquqiy hujjatlar asosida faoliyat yuritadi. Ushbu tashkilotlarda ta'lim-tarbiya jarayoni davlat ta'lim standartlariga muvofiq amalga oshiriladi. Davlat maktabgacha ta'lim tashkilotlarining asosiy maqsadi bolalarni maktab ta'limiga har tomonlama tayyorlash, ularning sog'lig'ini muhofaza qilish va ijtimoiy moslashuvini ta'minlashdan iborat.

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari xususiy sektor tomonidan tashkil etilib, davlat tomonidan belgilangan ta'lim standartlari asosida faoliyat olib boradi. Ushbu turdagi tashkilotlar ta'lim jarayonini tashkil etishda innovatsion metodlar, zamonaviy pedagogik texnologiyalar va individual yondashuvlardan keng foydalanishi bilan ajralib turadi. Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotlari ta'lim xizmatlari bozorida sog'lom raqobatni shakllantirishga xizmat qiladi.

Nodavlat maktabgacha ta'lim muassasalarida esa haftaning 6 kunida (davlat MTMLarida 5 kun) 8:00 dan 18:00gacha belgilangan.

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkiloti ham ijtimoiy tizimga qo'yilgan bo'lib o'z organizmdagi ta'lim sifati uchun mas'ul bo'lgan mexanizmini boshqarishda yangi imkoniyatlardan foydalanadi. Ta'lim muassasasi faoliyatining natijasi ijtimoiy buyurtmani sifatli bajarish, modellar bilan solishtirish usullari orqali aniqlanadi. Maqsadga erishishdagi vazifalar, turli xil yangi masalalarni hal etish zamonaviy usullar yordamida amalga oshiriladi, natijalar zamon talablariga moslashadi va tizim o'z faoliyatini ijobiy baholaydi.

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari

Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan. Ushbu tashkilotlarda logoped, defektolog, psixolog kabi mutaxassislar faoliyat yuritib, bolalarning individual rivojlanishiga ko'maklashadi. Ixtisoslashtirilgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari inklyuziv ta'lim tamoyillarini amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Ixtisoslashtirilgan MTTlar alohida ehtiyojga ega bo'lgan bolalar uchun mo'ljallangan. Masalan:

- ❖ nutq nuqsoni bo'lgan bolalar uchun logopedik MTTlar,
- ❖ eshitish yoki ko'rish qobiliyati cheklangan bolalar uchun maxsus muassasalar.

Ushbu tashkilotlarda malakali mutaxassislar ishlaydi va individual rivojlanish dasturlari asosida ta'lim-tarbiya jarayoni amalga oshiriladi.

Oilaviy va muqobil maktabgacha ta'lim shakllari

So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim tizimida muqobil shakllar, jumladan, oilaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari keng rivojlanmoqda. Ushbu shakl bolalarni kichik guruhlarda tarbiyalash imkonini beradi va individual yondashuvni ta'minlaydi. Qisqa muddatli guruhlar hamda rivojlantiruvchi markazlar bolalarning qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olgan holda ta'lim xizmatlarini ko'rsatadi.

Maktabgacha talim tashkilotlari ta'lim va tarbiya jarayoni sifati ta'minlanishi muhimdir. Shuning uchun quyidagi davlat boshqaruvi dasturlari qo'llaniladi:

- ❖ maktabgacha ta'lim tashkilotlarining davlat akkreditatsiyasi 5 yilda o'tkaziladi, xususiylash tashkilotlarning faoliyati litsenziyalanadi. Ikkala holatda ham tartib Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi, Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi esa vakolatli organ hisoblanadi;
- ❖ barcha maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun majburiy bo'lgan davlat standarti qabul qilinadi va kamida 5 yilda 1 marta qayta ko'rib chiqiladi, davlat ta'lim dasturlari tasdiqlanadi;
- ❖ pedagogning kasbiy standarti Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlanadi, pedagogning kasbiy standarti pedagogning shaxsiy sifatlariga nisbatan uning bilimlari, mahorati va ko'nikmalaridan ajralmas bo'lgan talablar qo'yadi.
- ❖ Pedagog xodimlar 5 yilda kamida 1 marta attestatsiyadan o'tkaziladi.
- ❖ Muomalaga layoqatsiz yoki muomala layoqati cheklangan deb topilgan, pedagogik faoliyatni amalga oshirishga to'sqinlik qiladigan kasalliklari yoki jismoniy nuqsonlari bo'lgan shaxslar, shuningdek qasddan jinoyatlar sodir etganligi uchun ilgari hukm qilingan shaxslar maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pedagogik faoliyat bilan shug'ullanishi mumkin emas.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha ta'lim tashkilotlarining turli shakl va turlarda faoliyat yuritishi ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi. Har bir turdagi maktabgacha ta'lim tashkiloti bolalarning yosh va individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etadi. Mazkur tashkilotlarning uyg'un faoliyati jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining ta'lim to'g'risidagi qonuni. Qonunchilik palatasi tomonidan 2020-yil 19-mayda qabul qilingan Senat tomonidan 2020-yil 7-avgustda ma'qullangan.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 15-sentabrdagi "Nodavlat ta'lim xizmatlari faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ3776 qarori.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limi tizimiga boshqaruvning yangi tamoyillarini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-3931 qarori.
4. www.un.int/uzbekiston/new
5. <https://www.norma.uz>